

Љубивоје Ршумовић

ДЕСЕТ НЕСНИМЉЕНИХ ФОТОГРАФИЈА

ДАН И ПЕСНИК

*Дан се одмара у крошњи бора
Реч за буди. Реч која
У шренутику постојаје
Времену да буде дворац*

Село Негбина на Златибору чува тајну златног бора, људима недоступну. У чему је тајна? Као студент одлазио сам да видим то чудо: у јесен, шума се прошара златом. Неки од борова, који су преко лета имали хлорофилну четину, одједном пожуте, улепшају видик, разбију монотонију зеленила, скрену пажњу на себе. Каћиперни борови? Љубоморни на колеге, сабраћу, на нормалне беле и црне борове, који вековима ту расту, и гину ту где су никли, или од зуба времена, или од зуба тестере. Прострем покровац од кострети, легнем на земљу да их боље осмотрим. Дан се раскомотио у њиховим крошњама, царски. И дан се пролепшао. Желим да разговарам са њима, не знам којим језиком. – Јединствено сте ордење на грудима моје планине! Одајте ми тајну! Они ћуте, само се понеки залутали поветарац поигра с времена на време њиховим златним иглицама. – Они су кумовали Златибору, а кумови нису дугмићи! – довикује ми Михаило Тошић, шумарски инжењер из Расне. Дошао је да одломи младе гранчице, калемарски материјал, жели да их умножи. – Ако се не потрудимо, нестаће. Време ће их поломити! Нестаће завек и њихова тајна – додаје тужним гласом. Вадим „Полароид” апарат, жури да их фотографишем, али остајем незадовољан: њихове тајне нема на сликама! Може ли се, уопште, фотографисати тајна?

ПУТ И ПЕСНИК

*Реч хваћиа Дан поод руку. Воги за
Дан је слеј без Речи
И слеј без Пуџиа који за чека
Тако шраје Дан*

Седим на камену станцу у ливади изнад куће. Љубиш се протегео као мачор поред речице, од Трештене Стијене до Невоље. Одмара се од снежне зимске агресије, па сад на пролећном сунцу сабира успехе и одузима неуспехе. По свом расположењу препознајем да је било више успеха. Ова зима је и за мене била берићетна. Заробљен наметима, писао сам песме. У слуху ми звоне стихови: „Фебруар је заглавио врат биковски на вратима!” Од снежног смета нисмо могли изаћи из куће. Отворили смо прва врата, она се отварају унутра, али она друга, жичана, која бране кокошкама да упадају у кућу, отац је морао да скине, да бисмо пропртили до штале да нахранимо стоку, па до бунара и млекара, да би кућа имала воде и хране. Било је неког драгоценог напора у тој борби за опстанак. Та зима је дефинитивно одредила мој пут у литератури, а тај напор и борба – мој животни кредо: „Ако мислиш да можеш – можеш. Ако мислиш да не можеш – у праву си!” Сунце, то верно куче на небу, греје моју веру у радост, већу од саме радости. Подижем свој аматерски фотоапарат, руски, да фотографишем „веру у радост”. Направио сам петнаест фотографија, има на њима црно-беле лепоте која дира успомене, али вере у радост нема! Или, можда, данас, из ових времена, не могу да је препознам.

СУНЦЕ И ПЕСНИК

*На крају Пуџиа блистиа пошћис
То Сунце изриче пресуду себи
Гаси очи склаја пераја
И шоне иза зелених догађаја*

Ја сам Месечево дете. Имао сам моћ да призовем пун Месец да се спусти на Гредину поред наше куће у Љубишу, да поразговарамо. Месец је уљудно небеско биће, одговара на свако питање, не употребљава стране речи кад нешто објашњава, и стрпљиво слуша кад му нешто причам. Питао сам га једне ноћи шта му дође Сунце, брат или даљи рођак, отац или само богатији господар? – Он је моја сенка, одговори ми брзо, а онда се замисли, па додаде: – Уствари, ја сам његова сенка,

али то је исто! – Да ли можеш да му кажеш да сутра мало успори, да продужи дан, ако ми окаснимо, ако не узмогнемо да стрпамо сено пре мрака? – Хоћу! – обећа ми Месец. И заиста, сутрадан је Сунце успорило, дан је трајао дуже, таман толико да завршимо сав посао у Сопаћици, пре мрака и пре кише која се те ноћи просула. Данима је киша падала, нисам могао да се захвалим Месецу, а ни Сунцу лично. Причам ово са жаљењем што није било некога да слика Месец и мене како разговарамо као људи на Гредини. Није тада било ни фотоапарата ни блицева у Љубишу.

ПТИЦЕ И ПЕСНИК

*Нема ослонца небу
Месец у жетиву креће
Низ мркле шуме. Птице
Затварају прозоре на пројланку*

Птице су семе божије милости. Од њих сам учио да летим за својим мислима. Оне су књиге које лете. Из њих ишчитавам податке о лепотама света, али и вести о катастрофама. Књиге са мојим кљуном и мојим очима. Једино су моја крила – њихова. Тако се ми дружимо. Ја не морам никуд из Љубиша, а све знам, захваљујући њима. Ја не морам ноћу да будем на другом месту, само на свом јастуку ја сам светски путник. Капетан брода и власник рудника магnezита. Коцкар и пират са црним повезом на левој оку. Моје лево око је мање од десног, као код Кафке, као код Миће Данојлића. То је зато што смо сва тројица рођени трећег јула. Трећи јул је датум мањег, трећег, ока. Мој пас Чоек и мој мачак Шервуд имали су мање лево око. Трећи јул има моћ и над животињама. Једино птице не могу имати мање лево око, чак и кад се испиле трећег јула. Не знам зашто. Много пута сам фотографисао птице, ни на једној фотографији нема птице са мањим левим оком. А талентоване су, бар као Кафка, Мића и ја, бар као Чоек и Шервуд, па сви заједно.

СМРТ И ПЕСНИК

*Тако умире Дан
Крај ујалањене лобање
Песник седи
О чему ли размишља*

Нема одбране, госпођа у црном баца свој плашт преко земље и људи, преко дрвећа и животиња, тера нас у заборав. Не знамо зашто се зове Смрт. Ипак, има одбране. Земља ће ноћас да се одмори од наших корака и мотика, људи ће да прикупе снагу за нове кораке и мотике, дрвеће ће са животињама још једном претрести и одобрити уцбеник страха. Све је привид, осим привида самог. Дан се преселио негде на запад. И црна госпођа, не знамо зашто се зове Смрт, преселиће се сутра ујутру на запад. Ми се нећемо преселити са њима, шта ћемо ми на западу? Овде смо рођени, овде ћемо умирати, сваке ноћи по мало. То умирање „сваке ноћи по мало” зовео сан. Тако живимо своју смрт. Припремамо се за Крај. Крај је крај упаљене лобање, или ту негде. Ако га песник тражи неће га наћи. Јер песнику је Крај нови Почетак. Умрла је Аника, умро је деда Стеван, умро је Михаило, умрла је мајка Милеса. Нисам сликао Смрт. И да јесам, она би, тако сувише црна, остала на негативу, али је на позитиву не би било, па је и нема.

САН У СЛУ

*Пре рођења ја бејех мртав
Да л' бејех ил привид ме заче
Тек рођењем умрех. Нав
Наћох да живим јаче*

Нав је Рај у веровању старих Словена. А ја сам стари Словен у веровању Драшка Ређепа. Драшко никад није био у Љубишу, тамо где сам ја зачет и где сам рођењем стекао Рај, тамо где је завичај свега што сам урадио и написао. Понекад ми се чини да сам ја тамо живео пре свог рођења, а одмах затим схватим да ће Љубиш живети са мном и после мог живота. Дакле, Сад не постоји сада, Сад је моја прошлост и моја будућност. Време се затворило у дворац од речи, који сам му измајсторисао. У Нав се иде после смрти, а ја сам у Нав пао рођењем. Отуда моја радозналост: шта је Доле и шта је Горе? Сањам прозор на земљи из кога Одоздо куља светло и нестаје у Одозго. Хтео бих да завирићу кроз прозор, али страх ми не да. Пропашћу. Јесам ли пре рођења био Доле, или сам пао Одозго? Доле је онај Други свет, у који људи иду кад умру. Горе је Онај Који Јесте. Шта ли ради? Да ли креше пруже да казни нас радознале? Време ме додирује руком по рамену, опомиње да извадим фотоапарат. Слушам, омађијан и сликам оно о чему размишљам. Живимо, то је важно. Не може боље, али се може живети јаче. Касније развијам филм, ту је Драшко Ређеп у Љубишу, ту је светлоскок у пољу, ту су отац Михаило и мајка Милеса, коњ Цветко и мачак Шервуд. Где сам Ја, питам брата Миливоја, који седи на прагу куће Брвнаре? Ту си, луташ шумом Муртеницом, испод брда Невоље... Са мном си, ја сам

млађи брат, чувам те! Рационалиста, размишљам логично: моје фотографисање је било само сан у сну. Занети сањањем Сањари никад не успевају да фотографишу сами себе.

НЕ ДИРАЈ МЕ

*Од смрти ја добих све. Зар
Гоњен не нађох раси
Жив – то није биће ствар
Већ стварима даће власти*

Игра је императив детињства, али и услов свеколиког стваралаштва. То знамо, али не знамо ко се играо и створио живот на Земљи? Немамо појма ко се игра нашим ситним животима да би доказао неке своје крупне идеје које збуњују аксиоматику? Да ли је то Неко ко и Јесте и Није? У Шведској мисле да млад медвед брунда исто као стар медвед, а на Шри Ланки уопште не знају шта је медвед. У Шведској медвед Јесте, на Шри Ланки Није. Пита ме Нагулес Варан, мој колега из Коломба, да ли медвед риче или блеји? Шта да му кажем? Ако кажем брунда, он ће рећи нисам те то питао! Уместо одговора лукаво га питам има ли шта занимљиво у Шри Ланки? Не дирај ме, каже Нагулес. Што да те не дирам? Ако ме додирнеш, пашћу по земљи. Ђутим. А он крене руком према једној травци испред нас. Кад јој се приближи, травка затрепери, па се одмакне од његове руке. Он за њом, она од њега. Док не полегне по земљи. Ето чуда. Нерешено, један – један. Нисам задовољан резултатом, јер како фотоапаратом снимити биљку која бежи од људске руке. Фотоапарат је ствар, глупа ствар, која не може да сними страх биљке од човечије руке. То се снима душом, а гледа срцем. Не морамо бити философи, па схватити да смо стварима дали превише власти! Оне господаре нама, од њих умногоме зависимо. Нема места довијању и сналажењу, ствари послују уместо нас. Кад се покваре, ту су резервни делови. А резервних делова за душу нема. Не дирај ме, каже душа и не дозвољава ми да је фотографишем.

СЛИКА НА СНЕГУ

*Крај је крај животија јер
Од животија смрти живи дуже
Човек је унезверена звер
Враћи нож и уже*

Била јака зима, она цича која тера миша и мачку да буду заједно. У Љубишу младићи беспослени, па се запили у кафани. Остали до преко поноћи. Кренули кућама, заједно до на Ријеку, а онда куд који, мили моји. Једном младићу се придремало, па сео у снег поред стога сена и заспао. Изјутра га нашли мртвога. После два дана сахрана. Одјуговило, па одем до тог кобног сена, да видим где се то Смрт поиграла са мојим рођаком, да одтугујем растанак, да снимим где се то место. Али, место је у присоју, снег се отопио, последња слика мог рођака у снегу се разлила по ливади. Смрт се не да фотографисати.

Дошло пролеће, људи припремају њиве за сетву, изгоне стоку на пашу, а деда Милисав, ујак мог оца, пао у постељу. Издале га ноге, не може никуд напоље. Тражи од укућана да му говоре шта раде и како раде, ко пролази путем поред куће, како стока изгледа, је ли калирала преко зиме... Укућани не показују да им је досадило то свакодневно подношење извештаја, али Милисав осећа да јесте. Нема ништа теже за човека сељанина, радина, него кад га ноге издају. Тешко је то преболети. Једне ноћи деда Милисав се придигао, ставио омчу око врата и курталисао се мука. Слушамо укућане где се то и како догодило, али нема конопца, нема Милисава, нема Смрти, па нема ни фотографије. Смрт је презапослена, нема времена за фотографисање.

ЈОВАН ИСПОД КЛИКА

*Човек? Беше л' што крило
Галеба уморно и сиво
Налик сећању које је било
Узрок свему што је сад живо*

Понеког дана, извечери, изненада, зачује се отегнути, тужни, звук трубе из правца Омара, па се разлегне низ Љубиш, све до црквене луке. Жене оставе за тренутак посао којим су забављене, подигну главе и прекрсте се. Гина Алексина растрчи се по селу, раширених руку, расплетене косе, дигнуте главе, вичући: – Црвен месец на црвеном небу! Не слуги на добро! жене покушавају да је смире, мајка јој виче да запуши уши прстима, да не слуша трубу, али Гина у трансу наставља да виче: – Црвена нам судбина пред очима, зар не чујете! – Чујемо, ђевермиље, то Јован испод Клика јадикује! – Умро је Јован, гујано, то нас црвена Муртеница зачикава! Мајка скине мараму са глава и завеже Гини очи, док се труба не смири. – Морамо звати некога да нам отера утвару из Омара, да одахнемо душом – каже Гини, већ примиреној.

Једнога дана дође из Београда Радован Ршумовић, доктор географских и геолошких наука. Питамо га како је могуће да већ одавно мртви Јован испод Клика с времена на време свира трубом у Омару.

– Није то Јован, него устока, ветар који не може да прекорачи Неволју, него се ушепртља у Омару и цвили! – А Гина Алексина, што стално привиђа црвено небо и црвену судбину? – Гина пати од синестезије, па кад год чује трубу она види све црвено око себе. Укрсте јој се чуло слуха и чуло вида. То је то.

Нисам ни покушавао да сликам мртвог Јована испод Клика, а ни Гинину синестезију! Прогласили би ме лудим.

ВРЕМЕ И ПЕСНИК

*Сад? Не сад нешто пре њосле
Никад. Јер кад је њосле пре
Мисли чекају да се оњосле
И уведу Време да се мре*

Где сам летовао? На Чаробном брегу. Где сам зимовао? У Пустини и прашуми. С ким сам се дружио? Са Три угурсуза. Шта сам радио? Планирао прошлост. Када? За време Дутог топлог лета! Фокнер је желео да историја његовог живота гласи, попут епитафа: „Писао је књиге и умро!” Скромна препотентност! Ја сам мислио да је Почетак буне на дахије измислио мој деда Стеван. Његове гусле су данас неме, јер нема више у породици народних певача уз гусле. Лепе гусле, са две изувијане змије које се у чуду гледају, не верују да је шугаво Време победило и Краљевића Марка и Бановић Страхињу. Питају ме понекад виђам ли Вујадина са обадва сина? Шта да им кажем, а да их не слажем? Виђам их, продају купус на Цветковој пијаци. Хоћу да купим баш њихов купус, за у кацу, да га укиселим за зиму. – Не, пјесниче, овај куповати, овај гајим само за продају, не дајем га ни својој крмади! Но ти слушај старца Вујадина, сјутра јутром мало поурани, докотрљај каквога врндеља, да поћераш два цака купуса, непрсканог и нетретираног, што га дајем и својој чељади... Време, Време! – Шта је време? – питао се и свети Августин, и сам себи одговорио: – Ако ме то не питају – знам! Ако ме питају – не знам! А ја бих баш волео да се сликам, онако другарски загрљен са Временом, које ме наградило са седамдесет две лепе године, па да се хвалим међу ђевојкама! Али, врага! Још нису измислили апарат за сликање Времена.

